

Lakuš, Jelena. Izdavačka i tiskarska djelatnost na dalmatinskom prostoru (Zadar, Split i Dubrovnik) u prvoj polovici 19. stoljeća (1815-1850.) : bibliografija monografskih i serijskih publikacija – građa. Split : Književni krug, 2005. 386 str. ISBN 953-163-226-X

Kao 144. svezak *Biblioteke znanstvenih djela* – što je izdaje Književni krug iz Splita – pojavila se 2005. bibliografija Jelene Lakuš *Izdavačka i tiskarska djelatnost na dalmatinskom prostoru (Zadar, Split i Dubrovnik) u prvoj polovici 19. stoljeća (1815-1850.)*. Bibliografija je nastala kao sastavni dio istraživanja ovoga područja tijekom rada na doktorskoj disertaciji. Skladno dizajnirana, primjereno dignitetu nakladničke cjeline u kojoj se pojavljuje i samom njezinom nazivu, a opet, reprodukcijom što prikazuje rad u tiskari iz 1837., primjerena temi i razdoblju na koje se odnosi, knjiga ostavlja utisak, gotovo bi se moglo reći, otmjene publikacije jer izbjegava raskoš, crno-bijelim naglaskom prizivajući elementarno.

U tom je duhu posvećena pozornost i onome što je u ovakvim publikacijama redovito rubno. To su zahvale, ponajprije dr. Dragi Roksandiću, recenzentu knjige i mentoru doktorske disertacije koja je bitno povezana s ovom bibliografijom, a izvod iz njegove recenzije otisnut je na presavitku prednjeg dijela omota; zatim knjižničarkama – mr. sc. Tinki Katić, također recenzentici knjige, i Renati Bošnjaković, koje su autorici pružile stručnu bibliografsku pomoć te Nenadu Bakuli za tehničku pomoć. Te zahvale u predgovoru imaju i prostorno prvenstvo, čime autorica pokazuje da joj je zahvala više od učtivosti.

Knjiga je svakako prinos hrvatskoj kulturnoj povijesti time što popisuje tiskovine objavljene u Dalmaciji u navedenom razdoblju, ali i autoričinom ambicijom da promotri dinamičnu interakciju između publikacija i njihove aktualne recepcije pa je predgovor većim dijelom posvećen istraživanju čitatelja, njihovih profila i potreba te, konačno, kulturnog i općenito društvenog ozračja u kome se te potrebe oblikuju. Bibliografija je ne samo popratni, već i integralni dio takva proučavanja kulture – kulturna povijest kao susretište bibliografije i povijesti knjige.

Knjiga je, uz proučavanje tiskarstva, korak naprijed i u obogaćivanju povijesti dalmatinskih bibliografija, odnosno moguće bibliografije dalmatinskih bibliografija. Slojevit, bogat, upravo raskošan, u sinkronijskom i dijakronijskom smislu, dalmatinski kulturni krajolik ima brojne i dugotrajne bibliografske refleksije. Oni sežu sve do svetoga Jeronima i njegovih kritičkih proučavanja autorstva, ali još uvjerljivije do dubrovačke bibliografske baštine, koju sve do u najnovije vrijeme slijede nastojanja oko bibliografije u Splitu. A u Zadru valja svakako spomenuti prinos Vjekoslava Maštrovića i njegovu *Jadertinu Croaticu* iz 1949., na koju se uostalom i Jelena Lakuš višestruko referira i nastavlja je u određenome smislu.

Autorica, dapače, u predgovoru (uvodu) diskretno i obzirno raspravlja s jednojezičnim Maštrovićevim bibliografskim kriterijem. Maštrović, naime, popisuje publikacije na hrvatskome jeziku kao što je to slučaj i s kasnijom *Fluminensiom Croaticom* iz 1953. autorice Tatjane Blažeković. Takva rasprava treba biti obzirna

iz više razloga. Spomenuo bih samo to da kulturni fenomeni nastupaju, funkcioniraju u određenim razdobljima konkurentno, a u drugima kongruentno. Konkurentni odnosi u pravilu više su na djelu u vremenima napetosti, sukoba i rata, a kongruentni više u razdobljima mira i blagostanja. Teško je bilo očekivati da se prije rješavanja tršćanske krize formuliraju, za hrvatske obalne gradove, kriteriji po kojima se za hrvatski jezik ne bi zahtijevala stanovita prednost. Zbog, posve nebibliografske, odbojnosti prema talijanskim iredentistima izostavljeni su oni autori koji su na talijanskom jeziku izražavali svoje domoljublje i na druge načine doprinosili hrvatskoj kulturi. Kad se stanje smirilo, i ovi su se kriteriji do određene mjere promijenili pa su i autoriteti, bibliografski (A. Stipčević) kao i povijesni (M. Zorić) na koje se autorica poziva, upozoravali na te probleme. U nacionalnoj je bibliografiji teritorijalni kriterij vrijedio trajno pa su u njoj našli mjesta svi čija su djela objavljena u Hrvatskoj.

No, bibliografija o kojoj govorimo nastaje u vremenu mira i kongruentnih odnosa između hrvatske i talijanske kulture pa su u nju uključene tiskovine na svim jezicima na kojima su se pojavljivale, a to je u skladu i s autoričnim metodološkim pristupom. To je, naravno, bilo moguće i zbog toga što se autorica ograničila na relativno kratko razdoblje od austrijskoga zauzimanja Dalmacije 1815. do neposredno iza revolucionarnih promjena (1848./1849.) pa bibliografija u cjelini obuhvaća nešto više od tisuću jedinica. Uključene su knjige, almanasi, šematizmi i sl. te novine, a izostavljeno ono što se obično drži efemernom građom (sitnim tiskom). Za godišnjake i druge serijske publikacije daje se cjelovit opis u godini u kojoj se pojavilo prvo godište, a za ostale godine izrađene su uputnice. Postojala je i mogućnost da se pojedina godišta potpuno opišu te da se na njih upućuje, no tada ne bi bilo transparentnog uvida u cjelinu.

Treba svakako istaknuti jedno obilježje, dosta rijetko među ovakvim bibliografijama, jer ih često rade znanstvenici koji ne prate međunarodne norme u bibliografskom opisu. Ova bibliografija sadrži opise izrađene po međunarodnom standardu za staru knjižnu građu – (ISBD(A)-u). Jedinice stoga sadrže i neke podatke koji bi inače možda izostali. Ponajprije, opis je u cjelini dosta opširan. Podaci iz naslova navode se u onom obliku i obujmu u kojem se pojavljuju na izvorniku, nastoji se ustanoviti i podatak koji nije na publikaciji, posvećuje se pozornost sadržaju djela, navodi se i cijena i naklada ako su podaci dostupni, pišu se napomene o temama, o posvetama, navode se mjesta gdje su publikacije citirane, navode se dapače i signature primjeraka i sigle knjižnica u kojima je publikacija dostupna.

Autorica je ispravno postupila što nije izostavila one jedinice koje nije mogla opisati po *de visu* načelu jer je bolje navesti i nepotpune podatke o publikaciji nego nikakve. Ovako pružaju cjelovitu sliku o produkciji i onda kad o opisivanoj publikaciji ne donose sve pojedinosti.

Bibliografija monografskih i serijskih publikacija grada Zadra (1815-1850.) (str. 31-179) donosi 751 jedinicu, što znači 476 naslova. Od toga, prema kvantitativnoj analizi što ju je autorica objavila u članku *Između govornog i pisanog jezika*

(Vjesnik bibliotekara Hrvatske 48, 3/4(2005), 81-107), 368 na talijanskom jeziku, na hrvatskom 33, a na latinskom 53 naslova. *Bibliografija monografskih i serijskih publikacija grada Splita* (str. 181-227) opisuje 230 jedinica odnosno 128 naslova, od toga je na talijanskom 80, a na hrvatskome 24. Analiza *Bibliografije monografskih i serijskih publikacija grada Dubrovnika (1815-1850.)* pokazuje, međutim, da je od 258 jedinica, odnosno 149 naslova njih 66 na talijanskom, 62 na hrvatskom te 21 na latinskom jeziku.

To su samo neki pokazatelji dostupni u temelju bibliografije o kojoj govorimo. Važno je spomenuti da takve analize poduzima autorica sama jer je to predmet njezina znanstvenog interesa, što inače nije zadaća bibliografa. Na bibliografa spada izradba bibliografije i kazala, a interpretaciju i znanstveno vrednovanje podataka prepušta se ekspertima. Takva interdisciplinarnost pokazuje se u ovome slučaju plodonosnom.

Bibliografija predstavlja, dakle, višestruku novost u bibliografskom radu. Daje izvrsnu sliku o tiskarskoj djelatnosti u tom razdoblju u spomenutim hrvatskim gradovima. Ona je iz razumljivih razloga, jer se odnosi na relativno kratko razdoblje, zahvatila tek dio bogatoga dalmatinskoga kulturnoga krajolika. Pokazuje, međutim, koliko bi bio zahtjevan posao kad bi se bibliografije Splita i Dubrovnika radile u istom vremenskom obuhvatu kao i *Jadertina Croatica* i *Fluminensia Croatica*. Bibliografija, štoviše, ukazuje na to koliko bi nastojanja trebalo da se prevlada, u nekim vremenima razumljiv, jednojezični kriterij za odabir građe. Primjenom, dakle, uz jezični, i teritorijalnoga nacionalnoga kriterija pokazalo bi se sve bogatstvo hrvatske priobalne pisane riječi.

Ova bibliografija, zahvaljujući upravo takvome pristupu, predstavlja uzoran model i prinos općenacionalnim, a ne samo specijalnim bibliografskim istraživanjima jer sadrži, na primjer, razmjerno velik broj jedinica koje nisu obuhvaćene u *Građi za hrvatsku retrospektivnu bibliografiju knjiga 1835-1940.*, što ju je Nacionalna i sveučilišna knjižnica objavila u 25 svezaka.

Slavko Harni